
Herinneringen aan een mooie zomer

Vingerhoedskruid

door dr. B. Hubert

'the brilliant dyes of the Ladies' coats, seen from a distance, make them look like stately hollyhocks or foxgloves walking'.
Wandering and Excursions. 1925.
Ramsay Macdonald.

In alle tuintjes die ik in de loop der jaren heb bezeten, stonden altijd vrij veel vingerhoedskruiden die wij daar met opzet kweekten omdat deze hoge, statige planten ons gedurende lange tijd van mooie bloeiwijzen voorzagen. De grote staatsman Ramsay Macdonald heeft blijkbaar naast zijn drukke bezigheden oog gehad voor deze planten (Foxgloves). Zijn natuurbeschrijvingen en jeugdherinneringen zijn de moeite waard om te lezen. Ik vond het boekje in een stoffig hoekje in een winkeltje van ouden boeken.

Als ik opkijk van mijn schrijfmachine zie ik (zes oktober) de laatste bloemen van een van mijn vingerhoedskruiden als een paarse vlek in het vergelende gras in ons bosje.

Pelorische bloemen

Enige jaren geleden vertoonde een van de exemplaren in mijn tuin in Zwolle een zogenaamde pelorische bloem, die zoals ik later vond, steeds als *eindbloem* van de bloeiwijze optreedt. Het verschijnsel was mij wel bekend, want in de flora van Heimans, Heinsius en Thijssse staat reeds sinds jaar en dag een tekening van een pelorische bloem van het vingerhoedskruid, door E. Heimans in 1906 gemaakt. Het viel mij toen op dat het aantal slippjes van de bloem in de flora vijftien bedroeg, en dat dit aantal van mijn bloem veel kleiner was.

Er verliepen vele jaren tot ik het vorige jaar (1974) temidden van een aantal vingerhoedskruiden in mijn tuin te Dedemsvaart een plant aantrof die één enkele pelorische bloem droeg. Het was een plant met paarse bloemen, maar tot mijn spijt heb ik toen niet het aantal slippjes geteld. Ik weet echter zeker dat het aantal 5 tot 8 is geweest en zeker veel kleiner dan het aantal van de bloem van Heimans.

Dit jaar stond de plant er weer; zij was blijkbaar door het gunstige weer overjarig geworden. De plant was sterk vertakt en achtereenvolgens kwamen er vijf pelorische bloemen tot ontplooiing, en zoals reeds gezegd, als eindstandige bloem. In die periode trof ik ook nog een exemplaar aan in een tuin in Scheveningen, maar die plant had slechts één pelorische bloem. Alle afwijkende bloemen waren gewoon paars met duidelijke paarse stippen met een witte hof eromheen. Ik telde van de zes bloemen de slippjes en het aantal meeldraden, welke gegevens men in de volgende tabel aantreft.

Mogelijk ten overvloede deel ik mede dat een normale bloem van het vingerhoedskruid vier meeldraden en vier slippjes heeft, waarvan de bovenste dikwijls twee zwakke lobben vertoont.

1 - Schev.	11 sl.	8 meeldr.	10-6-75
2 - Dedemsv.	9 sl.	9 meeldr.	13-6-75
3 - Dedemsv.	13 sl.	13 meeldr.	13-6-75
4 - Dedemsv.	14 sl.	13 meeldr.	7-6-75
5 - Dedemsv.	13 sl.	13 meeldr.	7-6-75
6 - Dedemsv.	13 sl.	13 meeldr.	7-6-75

Later bekeek ik de vruchtbeginsels, die niet zoals bij normale bloemen tweehokkig waren, maar duidelijk vijfhoekig, althans aan de buitenzijde. Ik heb enige van die voorwerpen geopend toen de bloemen geheel uitgebloeid waren en de 'vruchtbeginsels' bruin geworden waren en spleten gingen vertonen. Er zaten geen zaden in, maar verfrommelde kroonbladachtige, smalle blaadjes die paars gekleurd waren met paarse vlekjes.

De kleur der bloemen

Ik weet niets over erfelijkheidsverschijnselen bij het vingerhoedskruid, maar ik krijg de indruk dat er bij mijn planten vier kleuren en intensiteiten te onderscheiden waren:

- a - witte bloemen
- b - licht paarse bloemen
- c - paarse bloemen
- d - donker paarse bloemen.

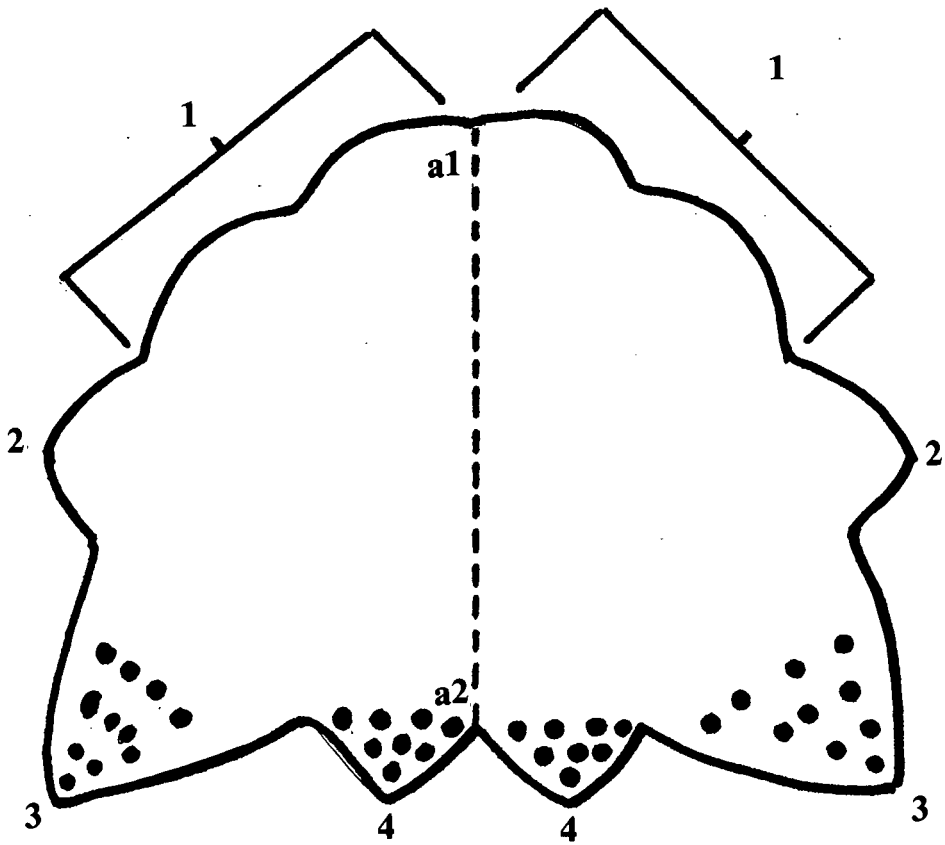
Bij de verzameling van planten die ik dit jaar in Dedemsvaart kweekte, kwam donkerpaars zeer weinig voor. In tegenstelling met wat ik er zo hier en daar over gelezen heb, kweekte ik vrij veel witte exemplaren. Alle paarse kronen vertonen aan de binnenzijde donkerpaarse vlekken met een witte hof. De intensiteit van de paarse kleur was aan de buitenzijde even sterk als aan de binnenzijde.

Bij nauwkeurig onderzoek, waarbij men de kroon moet opensnijden, bleek mij dat een zuiver witte kroon niet voorkwam. De stippen aan de binnenzijde van de witte kroon variëren van zeer licht geel tot een paars dat volkomen vergelijkbaar is met dat der paarse kronen. Er is dan echter geen hof die anders gekleurd is dan de rest van het wit der kroon.

Bij al deze en volgende waarnemingen is het beslist noodzakelijk dat men volledig ontplooid bloemen bestudeert, want kleur en vorm ondergaan tijdens de ontplooiing van de kroon opvallende veranderingen. Zo meende ik op een gegeven dag een plant met gele bloemen te hebben gevonden. In de loop der dagen werden de bloemen normaal wit.

De vorm van de kroon

De normale bloem heeft vier slippen, waarvan de onderste stomp tot vrij scherp kan zijn. Bij een enkele bloem vond ik twee slippen aan de onderkant. De bovenste slip is in diverse gevallen tweelobbig. Een keer vond ik een bloem die zowel aan de onderkant als aan de bovenkant twee slippen had (in totaal dus zes). Bij de witte bloemen kreeg ik eerst de indruk dat de klok van de kroon slanker en buisvormiger was dan die van de paarse bloemen. Toen ik echter het uitgroeien der witte bloemen volgde, bleek mijn veronderstelling niet juist te zijn.

Een tweelingbloem

Op een dag meende ik een pelorische bloem te vinden, midden in een bloeiwijze, maar nadere bestudering toonde aan dat er op een bloemsteeltje twee bloemen stonden die met elkaar vergroeid waren, zodat er een tweezijdig symmetrische bloem was ontstaan. Binnen de klok bevinden zich twee normale, niet met elkaar vergroeide vruchtbeginsels en acht meeldraden. De bijgaande tekening van de opening van de kroonbuis laat zien dat de punten a, en a₂ samen moeten vallen en dan ontstaan er twee vrijwel normale bloemen die nu als Siamese tweelingen met de zijden aan elkaar zijn vergroeid. Opvallend is verder dat de symmetrie van het vlekkenpatroon zich aangepast heeft aan de symmetrie van de dubbelbloem.

Normaliter zouden de slippen 2 en 4 identiek moeten zijn en niet voorzien van stippels. De slippen 3 behoren stippels te dragen. Duidelijk is dat bij deze bloem de slippen 1 tweelobbig zijn.

De stand der bloemen aan de bloeiwijze

Bij het vingerhoedskruid staan de bloemen onder een scherpe hoek naar beneden gericht aan de stengel der bloeiwijze. Bij een van mijn planten was dit evenwel anders, want hierbij stonden de bloemen onder een hoek van 90° met de stengel en enkele bloemen waren zelfs omhooggericht, zodat het regenwater erin kan lopen. Ik herinner mij niet op andere plaatsen ooit zo een bloeiwijze te hebben gezien.

Vervormde bloemen en abnormale kleur der kelkblaadjes

Bij een aantal planten met witte bloemen heb ik allerlei vreemde afwijkingen gevonden. In de eerste plaats was een deel der kronen sterk getordeerd (gedraaid) en geheel open aan een zijde of over een deel van de lengte van de kroonbuis gespleten. Een tweede verschijnsel was de abnormale kleur van enkele kelkblaadjes die normaliter groen zijn. Bij verschillende bloemen waren deze blaadjes 'kroonbladachtig', d.w.z. ze waren zuiver wit of wit met paarse vlekken. In dit laatste geval was ook de witte kroon voorzien van donkere stippen. De gegevens over deze reeks bloemen zijn verwerkt in nevenstaande tabel. Van de vorm, beschreven onder no. 15 vond ik nog acht andere exemplaren, waarbij ik helaas niet heb nagegaan of ze alle tot eenzelfde bloeiwijze behoorden. Een zeer afwijkend geval was het volgende: wit met paarse stippen, getordeerd en gespleten. Er waren 3 kelkblaadjes, maar twee daarvan waren met de kroon vergroeid en kroonachtig. Het is zeer wel mogelijk dat al deze teratologische ver-

kroon wit	kelkbl.	kroonbladachtig
1 - open links	6	2
2 - open links	6	2
3 - open links	6	2
4 - open links	5	1
5 - open links	6	1
6 - open links	5	1
7 - open links	5	2
8 - open rechts	5	1
9 - gespleten	6	2
10 - getord. gespl.	6	2
11 - dicht	8	3
12 - dicht	6	2
13 - dicht	5	2
14 - dicht getord.	5	2
15 - dicht	5	2 met st.
paarse st.		

schijnselen verspreid in de botanische literatuur voorkomen, maar ik hoop met dit stukje te bereiken dat velen zich af en toe verdiepen in van die hele gewone planten die in hun tuin groeien en waarvan men allerlei merkwaardigheden kan bestuderen als men daarvoor de tijd wil nemen.

*Foto's en tekening door de schrijver
adres van de schrijver:*

Waarnemingen

verheugende en minder verheugende

Spiraalvormige bloeiwijzen van de gele lupine

In voorgaande jaren heb ik een paar maal melding gemaakt van bloeiwijzen van de Gele lupine waarvan de bloempjes in spiralen aan de bloeiwijze stonden. Ik vond zowel 'rechtswindende' als 'links-windende' bloeiwijzen. Ik kreeg geen reacties van de lezers van *Natura*, maar dit is niet zo verwonderlijk want men kweekt deze soort niet meer zoveel als groenbemester in ons land.

Sinds kort ben ik, na overhandiging van een fors aantal guldens, in het bezit gekomen van de eerste druk van *Pflanzen-teratologie* van P. Penzig. In het eerste deel (*Dicotyledones-Polypetalae*, 1890)

vond ik evenwel enige gegevens. De, ook zeer zeldzame, tweede druk heb ik niet geraadpleegd.

Volgens Penzig heeft Fermond in 1884 spiraalsgewijze bloeiwijzen gevonden bij de *L. arboreus*. Hij merkt daarbij op dat dit dikwijls voorkomt en dat het hem 'bemerkenwerth' voorkomt omdat bij bepaalde soorten zoals *L. albus* en *L. reticulatus* deze stand der bloempjes regel is. Bij *L. luteus* deelt hij mede dat dit verschijnsel reeds in 1885 waargenomen en gepubliceerd is door Wittmack.

Dit jaar kweekte ik slechts enkele tientallen exemplaren waarbij zich geen afwijkingen voordeden.

B. Hubert, Zwolle